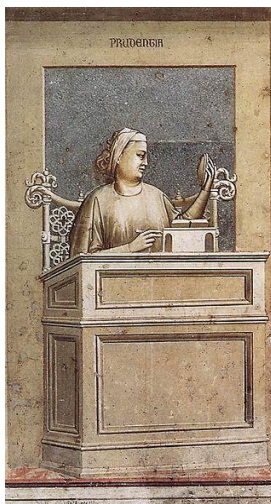

Curs d'Estiu, Col. de Llicenciats, Barcelona, juliol 2022

VIRTUTS CARDINALS: LA FORTALESA

«Fortalesa» és en termes clàssics “la virtut de l’espasa”, val a dir, la virtut del qui sap resistir les maltempsades i defensar el seu parer en mig de les dificultats. Quan es viu voltat de mal, qual al nostre voltant la gent perd el cap per seguir les opinions de la massa, la fortalesa és imprescindible per no deixar-se arrossegar. Segons sant Tomàs d’Aquino és la virtut que permet superar les dificultats que trobem en la vida fins a arribar al bé. Per dir-ho molt en resum: ser fort és resistir al mal. La fortalesa és la virtut de l’exigència perquè quan els bons no actuen de manera exigent, forta i decidida triomfa el mal.

Ara per ara la fortalesa té mala premsa. Estem en temps de pensament feble i sovint es confon fortalesa amb l’agressivitat i amb la violència. Però en la tradició, segons diu a la *Summa Theologica* sant Tomàs d’Aquino, era la «condició de totes les virtuts» (II-II, q. 123, a. 2, ad 2um). Qui no és fort és impossible que sigui bo perquè la vida presenta constantment obstacles, misèries i maldats. Es necessita molta força (mental, però de vegades també física) per ser capaç de plantar-se davant les forces destructives i per defensar opinions impopulars però necessàries, i fins i tot salvadores. Quan ser un mateix exigeix sacrificis, quan és imprescindible lluitar per la justícia i per la vida civilitzada, aleshores inevitablement cal ser fort.

En el seu origen grec, la fortalesa era una virtut militar i masculina. *Andreia* és la força, la característica de l’home mascle (*aner*), capaç d’enfrontar les dificultats de la vida, de defensar els seus i si cal de morir amb dignitat. Això inclou no tan sols vigor, sinó també crueltat i menyspreu dels enemics. A Roma, el concepte es matisa una mica. Virgili presenta Eneas (*Eneida*, I, 378-380) com un heroi a qui no agrada combatre i és capaç de sentir pietat; el seu objectiu no és matar sinó protegir els seus companys i portar-los a un port segur. Però a l’edat mitjana, la fortalesa torna a ser una virtut guerrera simbolitzada per l’espasa. En paraules del príncep castellà Juan Manuel al *Libro de las tres razones* (1342-1345): «... esta espada significa tres cosas: la primera fortaleza, porque es de fierro; la segunda justicia, porque corta de ambas las partes, la tercera la cruz». La virtut de la fortalesa s’identificarà, doncs, amb ser dur en la defensa del bé, perquè si els bons no reaccionen triomfa el mal.

En filosofia, hi ha tres pensadors clàssics que han estudiat la virtut de la fortalesa: Plató, Aristòtil i sant Tomàs d’Aquino.

Curs d'Estiu, Col. de Llicenciats, Barcelona, juliol 2022

Al diàleg *Laques* Plató identifica la fortalesa amb la valentia; és la virtut dels qui no falten al seu deure i mantenen fermament la seva posició davant l'enemic. Sòcrates matisa, però, que l'home valent també combat quan es retira i gràcies a això pot guanyar (com els espartans a Platea). En canvi, qui menysprea el perill es posa ell mateix en risc de mort. La valentia segons aquest diàleg platònic no és tan sols valuosa en el combat sinó en qualsevol situació on hi pugui haver perill. Finalment, exigeix la voluntat de dominar el plaer per tal d'aconseguir el bé. Això fa de la valentia quelcom superior a l'esperit guerrer de l'heroi i demana una estabilitat, un tremp del caràcter, que permet afrontar el moment de la prova.

Aristòtil, per la seva banda, situa la fortalesa com una virtut entre dues actituds oposades que impliquen dos vicis: la por i la temeritat. Ser valent no és no tenir por, sinó avaluar la situació i actuar evitant al mateix temps la ira i la recerca indiscriminada de venjança. La valentia no és només pròpia de qui ataca sinó també de qui es defensa.. Per això Aristòtil diferencia entre *enkrateia* (domini de sí mateix) o *karteria* (fortalesa fonamentada en la templança (*Ètica a Nicòmac*, 1145a 39-1145b 8; 1152a 38), que en llatí es traduirà com a *perseverantia*.

Però qui va sistematitzar la virtut de la fortalesa tal i com s'ha entès en la tradició occidental fou sant Tomàs d'Aquino que va escriure un *Tractat de la fortalesa* que comprèn 17 qüestions de la II-II de la seva *Summa theologiae* (123 a 140). Des del seu punt de vista, la fortalesa és la virtut que permet superar les dificultats fins arribar a assolir el bé. Per això la situa com la tercera de les virtuts cardinals després de prudència i la justícia. Qui no és prudent ni just no és autènticament fort, perquè la fortalesa és la virtut que permet protegir les coses i les decisions justes davant els perills que puguin arribar.

La fortalesa es basa en dues passions específiques, el temor i l'audàcia. Qui no tem (qui cau en la temeritat) no és autènticament fort perquè no s'adona de la gravetat del perill. La fortalesa reprimeix el temor i modera l'audàcia i es concreta en dues accions fonamentals: *aggredi* (amb valentia) i *sustinere* (amb paciència). Per això defineix la valentia com a *fortitudo mentis*, val a dir, capacitat de mirar de cara la dificultat i establir què cal fer (*Sum. Theol.*, II-II, q. 123, a. 1). Qui és fort sap que és vulnerable, sap que pot ser ferit (físicament o emocional), però supera la por amb l'ajuda de virtuts que també són importants com ara la paciència, la templança i la confiança en ell mateix en donar-nos la capacitat de ser amos de nosaltres mateixos i, per tant, de saber esperar el moment oportú: «A la paciència correspon que l'home no se aparti del bé de la virtut a causa de les tristors, per grans que siguin» (*Sum. Theol.*, II-II, q. 136, a. 4, ad 2um).

Així, doncs, la virtut de la fortalesa va més enllà de l'esperit guerrer perquè fa referència a l'estabilitat del caràcter que no desapareix en el moment de la prova.